

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 4C0052

HUMANITIES

Received: May 2009

Accepted: July 2010

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

Huriye Tekin Önür

Afyon Kocatepe University

htonur@aku.edu.tr

Afyon-Turkey

KADIN DERNEKLERİ GÖZÜYLE KADIN VE ŞİDDET: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu araştırmada, birer sivil toplum örgütü olarak Afyonkarahisar'da faaliyet gösteren kadın derneklerinin, kadın ve kadın sorunlarına nasıl baktıkları, dolayısıyla "şiddet" problemine yönelik çözüm önerileri oluşturabilme potansiyeli ve becerisine sahip olup olmadıkları sorgulanmıştır. Bu amaçla, ilimizde bulunan 13 adet kadın derneğinden ulaşabildiğimiz 6 tanesinin tüzükleri incelenmiş ve dernek başkanlarıyla görüşme yapılarak konuyla ilgili bakış açıları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın Dernekleri, Şiddet, CEDAW, Geleneksel Cinsiyet Rollerini, Sivil Toplum.

**WOMEN AND VIOLENCE FROM THE PERSPECTIVE OF ASSOCIATIONS OF WOMEN:
AFYONKARAHİSAR CASE**

ABSTRACT

In this study, the approaches of the women associations in Afyonkarahisar to the women and the problems of women and in this sense whether they have the potentialities and abilities of developing solutions to the problem of violence are questioned. For this purpose, we have investigated the regulations of 6 of 13 women associations and also their point of view on the issue is presented through making interviews with the representatives of these associations.

Keywords: Women Associations, Violence, CEDAW, Traditional Gender Roles, Civil Society.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Kadın sorunları kavramının yaptığı çağrışımın aksine, kadınların yaşadığı sorunlar sadece onları ilgilendirmemektedir; çünkü sorunların beslendiği kaynaklar ve bunları pekiştiren mekanizmalar çeşitlilik göstermektedir. Bu sebeple, sorunların çözümü farklı kurum ve kuruluşların ortak sorumluluğunu gerektiren çok yönlü bir nitelik taşımaktadır.

Pek çok kadın sorunu içinde belki de, kadını en çok acıtanı, inciteni kadına yönelik şiddettir. Çünkü şiddet, her şeyden önce kadının varlığına, insanlık onuruna yönelik bir tacizdir. Yeşim Arat'ın çalışmasında (2008:110) ortaya koyduğu üzere, ülkemizde her üç kadından biri, eşinden dayak yemektedir. Şiddetin diğer türlerini de dikkate aldığımızda bu sayının çok daha yükseleceği kuşkusuzdur. Böylesine ağır bir sorunun çözümü belli zorluklar göstermektedir. Çünkü, şiddetin öğrenilmesinde ve sürdürülmesinde kadınların da önemli rolleri bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenle kadınlarda, kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık yaratılmasının önceliği bulunmaktadır. Bununla birlikte farkındalık yaratılması ancak, devlet kurumlarının ve hükümetlerin kararlılık gösteren politikaları ve kaynak aktarımı ile kadın örgütlerinin mücadele deneyimlerinin bir araya gelebildiği noktada mümkün olacaktır (Altınay ve Arat, 2008:113). Bunun bir diğer anlamı, hükümet politikalarıyla kadın örgütlerinin benzer hedefleri paylaşmaları gerektiğidir. Konuyla ilgili olarak, Türkiye'nin yıllardır taraf olduğu ve bunun için de belli yükümlülükler üstlendiği Kadına Yönelik Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) bulunmaktadır. Kaldı ki, bu sözleşme ile taahhüt ettiğimiz değişiklikler, AB'ye giriş sürecimiz ile birlikte bir kez daha çözmemiz gereken sorunlar olarak karşımıza çıkmıştır. Gerek sözleşme dolayısıyla yerine getirmemiz gereken taahhütler, gerekse de AB kriterleri ancak uygulama alanı bulurlarsa bir anlam taşıyacaktır. Aksi takdirde, uygulan(a)mayan, kâğıt üzerinde kalan hukuki değişiklikler ne kadar ideal ölçülerde olursa olsun, kadın sorunlarının çözümüne yönelik mesafe kat edilmesinde işlevsel olamayacaktır.

Kadın derneklerinin hem sayısal çokluğu, hem de işlevsel etkinliği bizi sivil toplum kavramına götürmektedir. Sivil toplumla ilgili tanımlar genellikle şu üç ekol çerçevesinde geliştirilmiştir (Onbaşı, 2005:48-52): Sivil toplumu toplumun bir bölümü olarak gören birinci yaklaşımda sivil toplumun "örgütsel hayat" boyutu üzerinde durarak bu örgütleri devletten ve piyasadan ayrı düşünme gayreti dikkati çeker. İkinci yaklaşım, sivil toplumu "kamusal alan" olarak görür ve bu alanda toplumsal farklılıkların, sosyal problemlerin, kamu politikalarının, hükümet eylemlerinin, cemaat ve kültürel kimlik meselelerinin oluşturulup tartışıldığını kabul eder. Üçüncü yaklaşımda ise, bir toplum türü olarak görülen sivil toplum normatif bir araç olarak kullanılır. Her üç yaklaşımın tek başına yetersizliğine ve birbirini tamamlayan yönlerine dikkat çeken Edwards, üç boyutlu sivil toplum modeli önermiş, bu modelde bahsettiğimiz diğer üç yaklaşımı birleştirmeye çalışmıştır.

Ş. Mardin sivil toplum kavramının anlaşılmasındaki yanılığa işaret ettikten sonra kavramın tarih felsefesi ile, medenilik anlayışı ile ve Batı Avrupa'nın toplumsal tarihinde önemli bir sosyal tarih aşaması ile ilgisi olduğunu belirtmektedir (1994:9-10). Toplumsal aşama olarak sivil toplum, şehirlilik adabının sistematik hale geldiği topluma karşılık gelmektedir. Bu anlamda sivil toplum, devlet dışındaki hayatın akışının garanti altına alınması ve iktisadi faaliyetlerin özerkliği gibi unsurları içermektedir (Mardin, 1994:13).

Sivil toplum kuruluşları (STK) kavramı ise, daha çok sivil toplumla bağlantılı olarak onun parçalarından biri olarak görülmektedir. Bu anlamda STK hukukçular, siyasetçiler, sosyologlar, iktisatçılar tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Marie-Claude Smouts, Dario Battistella ve Pascal Vennesson gibi sosyologlara göre STK "ortak amaçları gerçekleştirmek amacıyla gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan topluluklar" dır (Ryfman, 2006:33). Bu tanımda STK'larla ilgili olarak, ortak amaç etrafında toplanmak ve gönüllülük esasına göre çalışmak yönleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda, meselâ yasalarca üye olmanın mecburi olduğu meslek kuruluşları, baskı grubu olmakla beraber, STK olarak kabul görmeyecektir (Akatay ve Yelkikalan, 2007:12). Gönüllülük ve ortak amaca sahip olmanın dışında STK'ların kâr amacı gütmek ve özerk olmak gibi özelliklerinden de söz edilebilmektedir (Akatay ve Yelkikalan, 2007:25). Bu niteliklere sahip olan vakıf, dernek, meslek odaları, sendikalar, kooperatifler birer STK örgütlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hükümet dışı organizasyonlar veya üçüncü sektör olarak da adlandırılan STK'ların toplum ve devlet adına kritik değere sahip örgütler olarak önemli fonksiyonlar üstlendikleri bilinmektedir. Bu fonksiyonların başlıcalarını demokrasi bilincini geliştirmek, iktisadi kalkınmayı sağlamak, sosyal refah seviyesini arttırmak, kamu hizmetlerine katkıda bulunmak şeklinde sıralamak mümkündür.

Batı toplumlarındaki uzun geçmişine karşılık, Batılı anlamda STK'ların Türkiye'de gelişmesi özellikle 1980 sonrası döneme rastlamaktadır. Onbaşı, bunun iç ve dış kaynaklı bazı nedenlerini aşağıdaki gibi belirtmektedir (2005:64-67):

- Neo-liberalizmin 1980 sonrası dönemde tüm dünyada yükselen değer olmasıyla birlikte, devletin alabildiğine küçültülmesi gerektiğine dair düşüncenin yaygınlaşması. Öyle ki, S.Huntington bu gelişmeyi "demokratikleşmenin üçüncü dalgası" olarak nitelendirmiştir.
- 12 Eylül 1980 askeri müdahalesiyle devletin toplum üzerinde var olan ağırlığının daha çok hissedilmesinin neticesinde, 1983 seçimlerinden sonra "devlet için birey değil, birey için devlet" söyleminin siyasi iktidar tarafından savunulması. Bu söylemle birlikte Türk toplumunda devletin varlık nedeni ve sorumluluk alanı ile ilgili temel düşünceler değişmeye başlamıştır. Sarıbay, bu süreci "devletin demistifikasyonu" olarak adlandırmaktadır (1998:104).
- 1980 sonrasında Türkiye'de uygulanan liberal politikaların yarattığı nispi özgürlük ortamında resmi ideolojiye meydan okuyan ve devlet-sivil toplum ilişkisinin nasıl formüle edileceğine dair tartışmaları hızlandıran ideolojilerin zemin bulması. Bunların başında, günümüzde de alabildiğine yükselmiş bulunan siyasal İslâm, Kürtçülük ve kadın hareketleri gelmektedir. Söz konusu ideoloji ve hareketlerin ivme kazanmış olması, STK'ların artmasında etkili olmuştur.
- 1995'lerden sonra Türkiye'nin AB'ye tam üyelik başvurusu çerçevesinde devam etmekte olan müzakerelerin etkisi. AB'nin tavsiye ve raporları çerçevesinde, sivil toplum merkezli düşünceler hız kazanmış ve STK sayısında önemli artış olmuştur. Bu yıllarda sivil toplum, demokratikleşme anlamında kullanılmıştır. Öyle ki, Türk Tarih Vakfı'nın yaptığı bir araştırmada 2002 yılında ülkemizdeki STK sayısı 64.808 olarak tespit edilmiştir (Karabıçak, 2008:174).

Yukarıda da ifade edildiği gibi, 1980 sonrası dönemde kadın hareketlerindeki artışa paralel olarak, kadın derneklerinin sayısında

da artış olmuştur. "kazanç paylaşma dışında, belirli bir ortak gayeyi gerçekleştirmek üzere en az yedi gerçek kişinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip demokratik sivil toplum kuruluşlarına" dernek denildiği (Akatay ve Yelkikalan: 2007:19) dikkate alınırsa kadın dernekleriyle ilgili şu husus önem kazanmaktadır: Kadın derneklerinin kurulması demokratik bir haktır; bununla birlikte, söz konusu derneklerin kadınların demokratik haklarının kazanılmasında gerçekten etkin olup olmadıkları konusu en az dernek kurulması kadar önemli bir konudur.

Ülkemizde irili ufaklı pek çok kadın derneğine rastlamaktayız. Kadın sorunlarıyla ilgili faaliyet gösteren bu derneklerden bazıları, hükümetler üzerinde bir baskı unsuru oluşturacak kadar güçlü olabildiği gibi, bazıları ise yerel sınırlar içinde kalabilmektedir. Yerel sınırlar içinde kalmakla birlikte, üst düzey politikaları benimseyen bazı kadın dernekleri hem kadınların kişi hak ve özgürlüklerinden yararlanmalarına, hem de, toplumsal gelişmeye katkı sağlayabilmektedir. Tersine durumda ise, kadın dernekleri kadının ikincilliğini pekiştiren araçlara dönüşebilmektedir. Bu çalışmada, Afyonkarahisar ilinde kadın sorunlarına yönelik olarak faaliyet gösteren kadın derneklerinin, kadınların yaşadıkları sorunlara çözüm üretebilme potansiyeline sahip olup olmadıkları araştırılmaya çalışılmıştır. İlimizde bulunan kadın derneklerine İl Dernekler Müdürlüğü aracılığıyla ulaşılmış ve 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla Afyonkarahisar'da toplam 13 kadın derneği olduğu tespit edilmiş ve bunlardan 6'sının başkanıyla görüşme yapılmıştır. Görüşme bulgularıyla ilgili değerlendirmeler sonraki bölümlerde yapılmıştır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

STK'ların kuruluş amaçları ile faaliyetleri arasındaki farklılık ya da örtüşme, onların rollerini etkin bir şekilde oynayıp oynamadıkları konusunda önemli veriler sunabilmektedir. Benzeri şekilde kadın derneklerinin kuruluş amaçları ile bu amaçların gerçekleşip gerçekleşmediği noktasında, derneklerin kadının yaşadığı problemlere hangi pencereden baktığı, çözüm önerilerini hangi düzlemde aradığı önem kazanmaktadır. Kadının zaman zaman dövülebileceğini kabul eden bir derneğin, kadına yönelik şiddet probleminin çözümüyle ilgili etkin roller üstlenmesini beklemek rasyonel bir beklenti olmayacaktır. İşte bu noktada sorgulanması gereken şey, kadın derneklerinin kadın konusundaki kabullerinin demokratik değerlerden beslenip beslenmediğidir. Şimdiye kadar böyle bir çalışma -en azından Afyonkarahisar ilinde- yapılmamıştır. Bu çalışmanın önemi söz konusu akademik boşluğu doldurma noktasındadır.

3. ÇALIŞMANIN ANA KONUSU VE YÖNTEMİ (MAIN SUBJECT AND METHOD OF THE RESEARCH)

Bu çalışmanın asıl konusunu Afyonkarahisar'da bulunan ve kadın sorunları alanında faaliyet gösteren derneklerin kadın ve kadına yönelik şiddet konusundaki bakış açılarının sorgulanması oluşturmaktadır. Sorgulama iki düzeyde yapılmıştır. Bunlardan birincisi, derneklerin -kadına yönelik şiddet konusunda- kuruluş amaçları ile faaliyetlerinin örtüşüp örtüşmediğini ortaya koymak içindir. İkincisi ise, derneklerin -yine, kadına yönelik şiddet konusundaki- politikalarının hükümet politikalarıyla örtüşüp örtüşmediğini ortaya koymak içindir. Bu kapsamda, dernek başkanlarıyla görüşme yapılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak onlara bazı sorular yöneltilmiştir. Görüşmecinin not tutarak kaydettiği cevaplar, söylem analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, metin analizi yoluyla dernek tüzükleri incelenmiş; kuruluş

amacı ile faaliyetlerin örtüşüp örtüşmediği sorgulanmaya çalışılmıştır.

Afyonkarahisar'da bulunan 13 kadın derneğinden ancak 6'sının başkanıyla görüşülebilmektedir. Dernek başkanlarına ulaşmada yaşanan güçlüğü iki nedeninden ilki, İl Dernekler Müdürlüğündeki bilgilerin güncellenmemesinden ötürü bazı derneklerin telefon ve adres bilgilerinin gerçeği yansıtmamasıdır ki, İffet Hanımlar Derneği bu nedenden ulaşılamayan derneklerden biridir. Diğer neden ise, sosyolojik olarak daha anlamlıdır: bazı dernekler, dini cemaat örgütlenmeleri içinde yer almaktadır. Kapalı yapıları gereği cemaatlere ulaşmak, içine girip araştırma yapmak ne kadar güçlük gösteriyorsa, bunların uzantısı olan kadın derneklerinin başkanlarıyla görüşmek de o kadar güç olmuştur ki, Şefkat Hanımlar Derneği ile Yağmur Çalışan Kadınlar Derneği bu nedenden ötürü başkanlarıyla görüşülemeyen derneklere aittir. Nitekim, araştırmacı tarafından her iki dernek telefonla aranıp görüşme yapmak için randevu alındığı halde, Yağmur Çalışan Kadınlar Derneği başkanı randevusuna gelmemiş ve araştırmacı, dernekle tekrar irtibata geçmek istediğinde çeşitli bahanelerle "atlatılmaya" çalışılmış, dernek sekreterinin araştırmacıya yaklaşımı çoğu zaman nezaket sınırlarını aşan bir nitelik göstermiştir. Yine, Şefkat Hanımlar Derneği başkanı önce görüşme için araştırmacıya randevu vermiş; fakat, randevusuna gelmemiş, daha sonra da kendisiyle irtibat kurulamamıştır. Bu aşamada dernek sekreteri, araştırmacının görüşme talebiyle ilgili olarak "başkan umrede olduğu" için bunun mümkün olamayacağını belirtmiş, ancak araştırmacının talebi doğrultusunda dernek başkan yardımcısı, sekreteri veya herhangi bir üyesi ile de yapılabilecek olan görüşmeyi gerekçe göstermeden reddetmiştir. Söz konusu derneklerin örgütlenmelerini dini cemaatlerin uzantısı olarak gerçekleştirmiş olmaları, onların dernek faaliyetlerini de cemaat ilişkileri içinde sürdürmelerine neden olmaktadır. Dolayısıyla, cemaat içindeki kapalı yapı dernekte de korunmakta ve farklı kişilere, farklı fikirlere açık olunamamaktadır. Bu durumun, kadın ve sorunlarıyla ilgili yerleşik kabullerin sorgulanmasındaki en büyük handikaplardan birini oluşturduğu açıktır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA (FINDINGS AND DISCUSSION)

4.1. Afyonkarahisar'daki Kadın Derneklerine Genel Bakış (Overview of Women Associations in Afyonkarahisar)

Bu araştırma kapsamında başkanlarıyla ile görüşme yapılan kadın dernekleri şunlardır:

- **Afyonkarahisar Asalet Hanımlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği:** Dernek 1999 yılında kurulmuş olup merkezi Afyonkarahisar'dır. Derneğin üye sayısı, 2008 Haziran ayı itibarıyla, 42'dir. Üyelerin genelini ev hanımları oluşturmaktadır. Dernek başkanı, Kız Meslek Lisesi mezunu olup, ev hanımıdır. Derneğin en önemli faaliyetleri arasında, dernek başkanının ifadesiyle "kermes düzenlemek ve kadınların maneviyatını güçlendirmek üzere Kur'an okumayı öğretmek, dini sohbetler yapmak" bulunmaktadır. Bunun yanı sıra dernek başkanı, 2005 yılında Başkent Kadın Platformu Derneği'nin Afyonkarahisar'da düzenlediği 6. Kadın Buluşması'na katılmıştır. Başkent Kadın Platformu Derneği ise, vizyonunu "geleneksel kadın imajını pekiştiren dini yorumlardan, anlayış ya da kabullerden ve modern toplumda dindar kadınlara uygulanan ayrımcılıklardan kaynaklanan sorunların çözümü" olarak belirlemiş bir kadın derneğidir (www.baskentkadın.org.tr, ulaşım tarihi:25.05.2009).

- **Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği:** Merkezi İstanbul'da bulunan derneğin kuruluş yılı 1989 olup, Afyonkarahisar şubesi 1996'da kurulmuştur. Derneğin kısa adı ÇYDD'dir. Derneğin üye sayısı 2008 Haziran ayı itibarıyla, 80'dir. Dernek temsilcisi üniversite mezunu (eczacı) olup, kendine ait işyerinde çalışmaktadır. Dernek üyelerinin genelini çalışan veya emekli kadın ve erkekler oluşturmakta ise de, kadın üye sayısı daha fazladır. Bu sebeple başkan, derneğin, salt kadın derneği olmadığını ve "Atatürk devrim ve ilkeleri ile gerçekleşmiş olan hakların korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve çağdaş eğitim yolu ile çağdaş birey ve çağdaş topluma ulaşma amacıyla olan" bir dernek olduğunu ifade etmiştir. Kadın sorunlarına duyarlılıklarının da bu çerçevede algılanması gerektiğini belirtmiştir. Dernek başkanı en önemli faaliyetlerinin "özellikle kız öğrencilere burs vermek ve konferans, seminer ve tiyatro gösterileri düzenlemek" olduğunu belirtmiştir. Dernek, "kamu yararına çalışan dernekler" statüsünde olup Afyonkarahisar Valilik Protokolü üyesidir.
- **Afyonkarahisar Güzel Yarınlar Derneği:** Merkezi Afyonkarahisar olan derneğin kuruluş yılı 2005 olup üye sayısı 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, 28'dir. Derneğin kısa adı AGÜYAD'dır. Dernek 2008 yılında IDSB'ye (İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği) üye olmuştur. Türk toplumunda ve diğer toplumlarda Müslüman kadının insan haklarını savunduklarını söyleyen dernek başkanı, "derneğimiz her şeyden önce, bir insan hakları derneğidir" diyerek özellikle "türban meselesi"ndeki hassasiyetlerini ifade etmiştir. Kendisi lise mezunu olan dernek başkanı, üyelerinin farklı eğitim seviyelerinde olup türban probleminden dolayı çalışmayan kadınlardan oluştuğunu belirtmiştir. Başkan, derneğin en önemli faaliyetinin "IDSB ve Başkent Kadın Platformu Derneği gibi oluşumların düzenlediği konferanslara katılmak, özgürlükler bağlamında konuşmalar yapmak" olduğunu belirtmiş; hatta, Başkent Kadın Platformu Derneğinin düzenlediği 6. Kadın Buluşması'na ev sahipliği yaptıklarını gururla söylemiştir.
- **Afyonkarahisar Kadın ve Çocuk Dostları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği:** 2001'de kurulan derneğin merkezi Afyonkarahisar olup dernek üyeleri 1986'dan 2001'e kadar Lions Kulübü olarak faaliyet göstermişlerdir. Bununla birlikte başkan, "biz eski Lionessleriz" diyerek eski kimliklerine olan bağlılıklarını dile getirmiştir. Derneğin üye sayısı 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, 22'dir. Dernek başkanı, özel bir okulda beslenme uzmanı olarak çalışmaktadır. Derneğin fazla faaliyet yapamadığını söyleyen başkan, bunun gerekçesini dernek gelirinin olmamasına bağlamaktadır. Hatta, dernek bürolarının olmadığını, bu yüzden toplantılarını pastanelerde yaptıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte başkan, önemli faaliyetlerinin "YİBO'da (Yatılı İlköğretim Bölge Okulu) okuyan öğrencilere terlik, eşofman almak ve kendi üyeleriyle birlikte Türkiye'nin değişik yerlerine gezi düzenlemek olduğunu" ifade etmiş ve ifadesine daha önceleri 9 öğrenciye burs verdiklerini eklemiştir.
- **Afyonkarahisar Soroptimist (İş ve Meslek Kadınları) Kulübü:** Merkezi İsviçre olan kulübün 1944'de İstanbul'da ilk şubesi açılmış olup, Afyonkarahisar şubesi 1993'te kurulmuştur. Uluslar arası Soroptimist Kulübü Avrupa, Amerika, Büyük Britanya ve İrlanda ile Güney Batı Pasifik olmak üzere dört federasyondan oluşmaktadır ve Türkiye, Avrupa Federasyonu üyesidir. Kulübün

Afyonkarahisar'daki üye sayısı, 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, 16'dır. Dernek başkanı üniversite mezunu (avukat) olup kendine ait bürosunda çalışmaktadır. Diğer üyeleri de üniversite mezunu çalışan kadınlardır. Ancak, başkanla görüşüldüğü günlerde dernek yönetim kurulu "fesih" kararı almıştır. Başkan bunun nedenini "federasyonun dayatmacı tutumu, üyelerimiz arasında çatışmaya yol açtı. Federasyon üye başına 50 euro istiyor, çözülme aşamasına geldik" şeklinde açıklamıştır. En önemli faaliyetlerinin ne olduğunu açıklarken başkan, "bu dernek, Türkiye'deki nüfusun %20'sini oluşturan mutlu azınlığın derneği. Fazla elit yani! Dernek, beş yıldızlı otellerde toplantı yapıyor; fakat, kırsal alana hitap etmiyor. Hedef kitle, taşra olmalı bence! Biz de, bir otelde yemek düzenledik. Elde edilen geliri Afyonkarahisar'ın kırsalındaki kadınlar için kullanmak, meselâ onlara dikmiş makinesi almak isterdim; federasyon, bizim gelirimizi Uganda'daki kadınlara aktardı" şeklinde eleştirel bir yaklaşımda bulunmuştur. Sonuç olarak, dernek kendini kapatma kararı almıştır.

- **Türk Anneler Derneği:** 1959 yılında Ankara'da kurulan dernek, 1964 yılında "kamu yararına çalışan dernek" statüsüne kavuşmuştur. Derneğin kurucu üyeleri avukat, doktor kadınlar gibi, döneminin elit kadınlarıdır. Afyonkarahisar şubesi, 1995 yılında kurulmuş olup üye sayısı 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla, 65'tir. Üyelerin genellikle emekli hanımlardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Derneğin amacı tüzükte "ana olan kadının maddi ve manevi yönden kalkındırılması..." şeklinde belirtilirken kadının "annelik" rolüne vurgu yapılmıştır. Yine, tüzükte "Türk anasına... gelecek Türk milletinin hamurunu yoğurmakla görevli olduğu"nun hatırlatılmasının dernek amacı olarak tüzükte yer almış olması, Türk modernleşmesinde kadına biçilen rol anlayışıyla örtüşmektedir. Hem dernek tüzüğünde ifade edildiği üzere, hem de görüşme sırasında başkanın ifade ettiği üzere dernek, Atatürk'ün Türk kadınına kazandırdığı haklara ve bu hakların korunup geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Hakların kullanılabilir olmasında maddi imkânların rolüne dikkat çeken dernek başkanı, "özellikle kadınların ekonomik bağımsızlığını kazanmalarına katkıda bulunmak üzere el becerisi kursları açmanın" en önemli faaliyetleri olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de bu anlamda, derneğe ait büronun, bürodan ziyade bir atölye niteliğinde olduğu gözlemlenmiştir. Dernek, Afyonkarahisar Valilik Protokolü üyesidir.

4.2. Kadın Derneklerinin Kadına Bakışı

(The Approach of Women Associations to Women)

Kadın ve erkeklerle ilgili temel kabul, anlayış ve algı biçimleri sorunlara yönelik çözüm önerilerini de beraberinde getirecektir. Bu, hastalığın sebeplerini tespit etme ile tedavi etme arasındaki ilişki gibidir. Genelde toplumsal cinsiyetle, özelde de kadınla ilgili problemlerin çözümü zihniyet dönüşümünü gerektiren bir nitelik taşıdığı için STK'ların bu dönüşümde önemli rolleri olduğu düşünülmektedir. Kadın derneklerinde hakim ideoloji, inanç ve davranış kalıplarının sorgulanması bu yüzden gereklidir. Çünkü, derneklerin bu saydığımız hususlardaki duruşu, onların kadının problemlerine yönelik çözüm kapasitelerini, yeterliliklerini gösteren en temel bulgular niteliğindedir. Buradan hareketle, başkanının "kadının yeri evidir" diyerek kadının çalışma hayatında yer almasına karşı çıktığı bir derneğin çalışan kadının problemlerine yönelik çözüm önerileri sunması veya faaliyette bulunması beklenemez. Aynı şekilde,

"kadının hafifçe dövülebileceğine" inanan bir derneğin kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunda esaslı çaba sarf etmesini beklemek gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu nedenle, kadın derneklerinin kadınlara ilgili yaygın kanaat ve düşüncelere nasıl baktıklarını, kendi tanımlamalarının ne olduğunu ortaya koymak üzere, onlara "kadın ve erkek deyince ilk aklınıza gelen nedir?" diye bir soru yöneltilmiştir. Ayrıca, "kız ve erkek çocukları için en uygun bulduğunuz meslek(ler) ne(ler)dir?" şeklindeki soruyla da, onların, toplumsal cinsiyet algılarının tespit edilmesi hedeflenmiştir. Buna göre, ÇYDD başkanı "kadın deyince 'ezilmişlik', erkek deyince de 'egemenlik' aklıma geliyor" diyerek cinsiyetler arasında var olan hiyerarşik ilişkinin doğurduğu problemlerden birine işaret etmiştir. Aynı kişi, meslek seçimiyle ilgili görüşünü "kadınlara her mesleği yakıştırıyorum; ama, öğretmenliği daha çok yakıştırıyorum. Çünkü, onlar önce kendilerini yetiştirecekler, sonra da bilgisini nesilden nesile aktararak topluma çok büyük katkı yapacaklar. Erkeğe gelince, ne yaparlarsa yapsınlar; hiç düşünmedim" şeklinde açıklamış ve kadının eğitim yoluyla topluma yapacağı katkının önemine değinmiştir. Soroptimist Derneği başkanı "Atatürk'e olan hayranlığımdan ötürü erkeklere askerlik görevini çok yakıştırıyorum. Kadınlar çalışma koşullarına bağlı olarak her işi yapabilir; ama meselâ eczacı olursa çocuğuna daha fazla zaman ayırabilir" şeklindeki ifadesiyle kadının biyolojik özelliklerinin çalışma hayatı üzerindeki etkisine, dolayısıyla, çalışma hayatı düzenlenirken kadının annelik rolünün dikkate alınması gereğine işaret etmiştir. Nitekim, ülkemizde çocuk bakımıyla ilgili profesyonel hizmetlerdeki yetersizlik dikkate alınırca bu yaklaşımın yerindeliği anlaşılacaktır. Görüşülen bu kişinin cinsiyete dayalı ilk çağrışımı "kadın:toplumun temeli, erkek:kadının eşi" şeklinde olmuştur. Burada, kadını önceleyen bir bakış açısını sezmek mümkündür. Zira, görüşülen kişinin kendisi de bu sezgiyi doğrulayarak "bütün aksaklıklarına rağmen, erkeksiz bir toplumu düşünebiliyorum; ama, kadınsız bir toplumu hiç düşünemiyorum. Kadın, erkeğin yaptığı ve hatta yapmadığı pek çok işi yapıyor çünkü" demiştir. Kadınlara erkek arasındaki "tamamlayıcı eşitlik ilişkisi"ne göre bu ifadenin eleştirilebilir niteliğe sahip olduğu açıktır. Bununla beraber, söz konusu ifadeyi toplumsal işbölümü perspektifinden değerlendirdiğimizde ifadenin bir başka problemler alanına işaret ettiği anlaşılacaktır: toplumumuzda çocuklarına hem analık, hem de babalık yapmakta olan dul kadına rastlamanın, çocuklarına hem analık hem de babalık yapan dul erkeğe rastlamaktan daha mümkün oluşudur; fakat bu tespitin, bilimsel araştırmayla desteklenmeye ihtiyacı olduğu açıktır.

Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı "kadın deyince aklıma sevgi, şefkat geliyor. Erkek deyince ise, ataerkil yapıdan olsa gerek, vurdumduymazlık, bencillik geliyor" diyerek kadının, bencil olduğunu düşündüğü erkeği idare eden yönüne dikkat çekmiştir. Bu dernek başkanı "Mesleklerin hepsi çok iyi. Çocuklar ne istiyorlarsa onu yapsınlar" şeklindeki ifadesiyle cinsiyete dayalı bir meslek tercihinde bulunmamıştır.

Türk Anneler Derneği başkanı "kadın: güven demektir. Çocuk güven ve huzur içinde büyürse, toplum da öyle olacaktır. Erkek:onur'dur. Onurlu erkek, ailesine düşkündür" diyerek hem kadının çocuğun kişilik gelişimindeki rolüne dikkat çekmiş, hem de erkeğin ailevi sorumlulukları ile ahlak anlayışı arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Meslek seçimi konusunda "kadın duygu yüklü olduğu için, öğretmen veya hemşire olursa hem daha başarılı olur, hem de kendi çocuklarına daha fazla zaman ayırabilir diye düşünüyorum. Ama eğitim çok önemli, erkekler için de yine eğitimci olmayı çok uygun görüyorum" şeklindeki ifadesiyle, önce, kadının biyolojik rolünün meslek seçimi üzerindeki

etkisine dikkat çekmiş, sonra da, eğitimin önemine vurgu yaparak kadın ve erkeğe öğretmenlik mesleğini uygun bulduğunu belirtmiştir.

Asalet Hanımlar Derneği başkanı cinsiyetle ilgili ilk çağrışımların sorulduğu soruya "kadın=huzur, kadın mutluydu ev halkı da mutlu olur, erkek=otorite demek bence, katı kuralları olan, taviz vermeyen biri" şeklinde cevap vermiştir. Başkanın bu sözleri, geleneksel yapıdaki cinsiyet ilişkilerini yansıtan tipik cümlelerdir: Eve huzur dağıtan kadın tipine karşılık her türlü kuralları koyan, denetleyen erkek tipi. Başkanın zihin dünyasındaki kadın ve erkeklerle ilgili bu çağrışımlarla dernekte hâkim olan düşünce yapıları arasında bir ilişki kurarsak, derneğin toplumdaki yaygın kanaatlerin değişmesinde rol üstlenebileceğini şüphesiz karşılamak gerekmektedir. Bu şüpheli yaklaşımın bir nedeni de, başkanın kadın ve erkek için uygun bulduğu meslekle ilgili şu ifadeleridir: "Erkek her işi yaparak rızkını temin edebilir. Kadın fitratındaki amacı bilmelidir. Bu amaç, kadının çocuklarına hizmet etmesi, eşini idare edebilmesi, yemek yapması, dikiş dikmeyi öğrenmesidir. Unutmayın ki, Fatihleri doğuran bir kadındır. Onun maneviyatını kuvvetlendirmek lâzımdır. Biz dernek olarak buna çok önem veriyoruz. Günümüzde kadın, çalışıyorum diye sokağa dökülüyor. Bozulmuş kadınlar çok fazla."

Bu ifadede "çalışan -veya çalışma çabasında olan- kadın"la "bozulmuş kadın" arasında ilişki kurulmaya çalışıldığı açıktır. Böyle bir neden-sonuç ilişkisi kurmanın hiçbir mantıksal temeli yoktur. Ayrıca başkanın, çalışıyorum diye sokağa döküldüklerini iddia ettiği kadınların bozulmuşluğunu diğer cinsiyet kategorisinden ayrı, sadece kadın üzerinden düşünmesi kadın karşıtı yaklaşımın ifadesi olarak düşünülebilir. Çünkü bir toplumda ahlaken bozulma varsa, bu sadece kadını değil, aynı zamanda erkeği de içine alır. Buna rağmen başkanın ahlaki bozulmada yalnızca kadını sorumlu tutan imada bulunması tutarsız bir yaklaşım olmanın yanı sıra, cinsiyet ayrımcı olarak da değerlendirilebilir.

Öte taraftan söz konusu ifadede kadının varlık nedeni, anne ve eş olmaya indirgenmiş, bu indirgemecilik "fıtrata" dayandırılarak dini bir çerçevede sunulmak istenmiştir. Eğer varlık nedenine fitrat açısından bakmak gerekirse, kadının veya erkeğin değil, insanın varlık nedenini tartışmak gerekir ki, böyle bir tartışma bu çalışmanın konusunun dışındadır. Sosyolojik olarak ancak, hem kadının hem de erkeğin ferdiyet düzeyine yükselme amacından söz edilebilir. Ferdiyet düzeyine yükselme, annelik veya babalık gibi biyolojik cinsiyet rollerinin ötesinde, kişinin potansiyelindeki yetenek, zeka ve kabiliyetlerini değerlendirmesini gerektirir (Kurtkan Bilgiseven, 1998:32-33). Dernek başkanının ifadesinde kadının ferdiyetini geliştirme ihtiyacına yönelik bir imada bulunulmamış; kadın, annelik ve eş görevleriyle sınırlandırılmıştır. Elbette ki annelik hem kadın açısından kutsal, hem de çocuk gelişimi açısından son derece önemli bir görevdir. Ancak, kadını sadece annelik gibi cinsiyetinin ona kazandırdığı tabii görevleriyle sınırlandırmak, dahası, bu esnada babalığın önemini gözden kaçırmak doğru değildir. Çünkü, özellikle 0-6 yaş döneminde çocuğun kişilik, ahlak, zihin gelişimi gibi kritik evreleri bakımından annelikle beraber babalık görevi de son derece önemlidir. Bununla ilişkili olarak anne-baba ve çocuk arasında güven ve sevgiye dayalı sağlıklı iletişimin kurulabilmesinde aile içi rol dağılımının dengeli bir yapı sergilemesi gerekmektedir. Fakat, kendisiyle görüşme yaptığımız dernek başkanının "babamız eve gelince çocuklar süt dökmüş kedi gibi olurlar. Çocukların bütün nazı banadır" şeklindeki ifadesine bakılırsa, ailede babanın bahsedilen rol sorumluluğuna sahip olmadığı ve bunun kadın tarafından normalleştirildiği görülmektedir.

AGÜYAD başkanı kadın ve erkeklerle ilgili çağrışımlar konusunda "kadın deyince gözyaşını, erkek deyince şiddeti hatırlıyorum" demiştir. Bu ifade başlangıçta derneğin kadına yönelik şiddet konusunda duyarlı olacağı ve önemli faaliyetlerde bulunacağını akla getirmektedir; ama, derneğin söz konusu alanda bir faaliyeti bulunmamaktadır. Öte taraftan, meslek seçimiyle ilgili olarak dernek başkanının "erkekleri dert etmemek lâzım; onlar hiçbir şey yapmasalar bile, gidip esnaf olsunlar. Ama, kız çocukları için öğretmenlik, özellikle anaokulu öğretmenliği çok uygun bence" şeklindeki ifadesinin gerekçesi ilginçtir: "öğretmenlik yapan kızların taliplisi çok oluyor!" Diğer bazı dernek başkanlarının görüşlerinde de fark edildiği üzere öğretmenlik, kadınların ev-iş dengesini kurabilmelerini kolaylaştıran bir meslek olarak görülmekte ve diğer mesleklere göre daha çok tercih edilmektedir. Bu bakış açısının kadını getirdiği nokta, evdeki geleneksel rollerine bir de meslek rolünün (öğretmenlik) eklenmesi suretiyle çift mesai yapmasıdır. Diğer bir deyişle kadın, çalışma hayatında ancak ev içi rollerini aksatmamak şartıyla yer alabilecektir. Dernek başkanına göre bu durumun kadına sağladığı avantaj, onun daha kolay eş bulmasıdır.

Sonuç olarak Afyonkarahisar ilinde bulunan kadın derneklerinden görüşme yapılanlarının çoğunda, toplumda yaygın olan kadın ve erkek rollerinin benimsendiğini görmekteyiz. Ancak, yaygın anlayış kadını erkek karşısında dezavantajlı konuma iten bir nitelikte ise, ki öyledir, derneklerin bu anlayışı benimsemiş olmaları kadının toplumsal konumunu iyileştirmek şöyle dursun, iyice pekiştirecek nitelikte olduğunu göstermektedir.

4.3. Kadın Dernekleri Gözüyle Kadına Yönelik Şiddet (Violence Against Women in the Point of View of the Women Associations)

4.3.1. Temel Kadın Sorunu/Sorunları ve Çözümü (The Basic Women Problems and their Solutions)

"Kadın sorunları" kavramı aslında, tartışmalı bir kavramdır; çünkü, kadın sorunları dendiği zaman, akla kadına ait, onunla sınırlı olan sorunlar gelmektedir. Halbuki, hiçbir sosyal olayı tek açıdan değerlendiremeyeceğimiz gibi, kadın sorunlarını da sırf "kadınlarla sınırlı" ele almak doğru değildir. Böyle bir bakış açısı, kadınların yaşadıkları problemlerin beslendiği diğer sosyal faktörleri görmezden gelecektir. Bu sebeple son yıllarda kadınların yaşadıkları problemler, toplumsal cinsiyet ekseninde ele alınmaktadır.

Böyle olmakla birlikte, farklı toplumlardaki kadınların yaşadıkları farklı sorunlardan söz edilebilir. Kadınların yaşadığı en önemli sorunun ne olduğunun tanımlanması konusu, şüphesiz kadının toplumsal konumunun ne olması gerektiğiyle ilgili tanımlamaların da ip uçlarını verecektir. Bu sebeple, kadın derneklerinin başkanlarına "Türk toplumunda kadınların yaşadığı en önemli problem sizce nedir?" sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplarla ilgili değerlendirmeler aşağıdaki gibidir.

Görüşme yapılan 6 dernek başkanından 3'ü (Kadın ve Çocuk Dostları Derneği, ÇYDD ve Soroptimist Kulübü -İş ve Meslek Kadınları Derneği-) "eğitim"i en önemli kadın sorunu olarak görmüşlerdir. ÇYDD temsilcisi "Eğer kadın yeterince eğitilmiş olsaydı, Tevhid-i Tedrisat Kanunu delinmezdi, Köy Enstitüleri kapatılmazdı. Aslında bu, sadece kadının değil, Türkiye'nin sorunu" diyerek eğitim sorununun siyasetle ilişkisine dikkat çekmiştir. Açıktır ki, burada eleştirel bir bakış açısı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte başkan, eğitim sorununun nasıl çözüleceğine dair soruya verdiği cevapta "kadını toplum hayatına

katmak lâzım. Her yerde, kadının kendine yer açması lâzım" gibi genel ifadeler kullanmış; fakat, bunun nasıl sağlanacağı konusunda net bir görüş belirtmemiştir.

Soroptimist Kulübü başkanı, sorunun çözümünün "önce ailelerin bilinçlendirilmesinde" yattığını ifade etmiş ve arkasından "özellikle yasalar caydırıcı olmalı. Hâlâ, çocuğunu okula göndermeyen ailelere para cezası veriliyor. Yasalar caydırıcı olmalı. Devlet, özellikle kız çocuklarına burs vermeli" diyerek, çözüm üreticisi olarak devletin rolüne işaret etmiştir.

Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı da "kırsal kesimde kızlar okutulmuyor" diyerek eğitim sorununu vurgulamış, sorunun çözümüyle ilgili olarak ise "bu kadrolaşmayla çözüleceğine inanmıyorum" şeklindeki ifadeyle hem mevcut hükümetin uygulamalarına yönelik eleştiride bulunmuş, hem de çözümün hükümet politikaları yoluyla devletten beklendiğini ima etmiştir.

Bu üç derneğin en temel kadın sorununu tanımlama noktasındaki ortak özelliği, eğitim sorununa işaret etmekle birlikte ya çözümü devletten beklemeleri ya da net bir çözüm önerisi sunamamış olmalarıdır. Elbette ki, T.C.Anayasasınının 42. maddesi "kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Eğitim ve öğretim devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır" demek suretiyle bu konuda devlete görev düştüğünü belirtmiştir. Ancak, bu derneklerden ÇYDD tüzüğünün 4. maddesinde derneğin çalışma ilkeleri belirtilirken, "eğitimde fırsat eşitsizliğini gidermek amacıyla kız çocuklarının okullandırılmasını arttırma ve kadınların eğitilmiş ve meslek sahibi bireyler olmalarının desteklenmesi, eğitimde reform çalışmalarına öncülük edilmesi" denilmektedir. Soroptimist Kulübü tüzüğünün 5. maddesinde derneğin çalışma alanı "toplumun, özellikle kadınların, kültürel ve ekonomik kalkınmasına eğitim ve ...yollarıyla yardımcı olmak" şeklinde ifade edilmiştir. Yine, Kadın ve Çocuk Dostları Derneği tüzüğünde de derneğin kuruluş amacı belirtilirken "...çağdaş eğitim yolu ile çağdaş insan(a)...ulaştırılması için...çalışmalar yapılması..." denmekte; ayrıca, derneğin çalışma konularından biri olarak 6. maddede "ilimizde bulunan kadın ve çocuklarının aile ve çocuk eğitimi konusunda bilgilendirmek amacıyla kurs, seminer, konferans düzenlemek" denilmektedir. Halbuki, söz konusu derneklerin toplumumuzda en önemli kadın sorunu olarak gördükleri eğitim sorununun nasıl çözüleceği konusunda devleti sorumlu görmeleri onların "sivil toplum kuruluşu" olma gerekçesiyle çelişen bir durumdur.

Türk Anneler Derneği başkanı, kadınların en önemli sorunlarının "tüketici olmak" olduğunu ifade ederek ekonomik özgürlüğün sağlanmasının önemine işaret etmiştir. Dernek başkanının sorunun çözümüne yönelik açıklamaları, derneğin bu konuda sorumluluk üstlendiğini göstermiştir: "kadına devamlı iş, kazanç lâzım. Evde oturacaklarına, onları, projelerle eğitmek lâzım. Bizim kursiyerlerimizden -emekli öğretmen, sivil savunma uzmanı, hemşire, vs.- olan kadınlar, burada el işi öğrenirken, aynı zamanda bildiklerini anlatıyorlar birbirlerine. Bir bakıma, hem terapi almış oluyoruz, hem de, birbirimizi eğitiyoruz. Kadınlar, neler başarabileceklerini öğreniyorlar. Öğrendiklerini uygulama fırsatı buluyorlar. Yaptıkları el işlerini satıyorlar meselâ." Bu sırada, katıldığı kursu başarıyla tamamlayan bir kadın, sertifikasını almaya geldiğini belirtmiş ve bundan dolayı gururlandığını belirtmiştir. Aynı kadın, malzemelerini 10 YTL'ye alarak yaptığı boncuk nakışlı bir sehpa örtüsünü 250 YTL'ye sattığını, böylece hem "koca parasına muhtaç olmadığı" için eşine karşı kendine güvenen kadın portresi çizdiğini, hem de kazandığı paralarla kızının düşün masraflarını karşıladığını ifade etmiştir. Böylece kursiyerin çalışma davranışı, kendisi

tarafından, psikolojik ve ekonomik bir tatmin aracı olarak değerlendirilmiştir.

Diğer derneklerle karşılaştırıldığında Türk Anneler Derneğinin sorun olarak gördükleri konuda, doğrudan ve herkesten önce kendi sorumluluklarının farkında oldukları ve çözüm üretme noktasında faaliyetlerde buldukları söylenebilir. Nitekim bu durum, derneğin tüzüğünde belirtilen "... kadının maddi ve manevi yönden kalkındırılması..." amacıyla da örtüşmektedir.

Görüşme yapılan dernek başkanlarından, diğerlerine göre farklı bir yaklaşım Asalet Hanımlar Derneği başkanından gelmiştir. Başkan, günümüz Türk toplumunda kadının yaşadığı en önemli problemin "maddiyat düşkünlüğü" olduğunu belirtmiş ve "mutluluğun parada aranıyor olmasından" yakınmıştır. Çözümü ise, "elimizde olanla yetinmeyi öğrenmek lâzım" diyerek göstermiştir. Bu yaklaşım, kapitalist değerlerin insanları maddi hazların tatmin edilmesine indirgemesine yönelik bir eleştiri olarak kabul edilebilir; ancak dernek başkanının bu indirgemeciliği sadece kadınla sınırlı tutması tartışmaya açıktır. Kaldı ki, diğer sorulara verilen cevaplar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, dernek başkanının madde-mânâ dengesini kurmaya çalışmaktan ziyade, maddeyi dışlayan bir tutum içinde olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, "babam memurdu. Annem çoraplarımızı yamardı; ama bugün, çocuklar yamalı giymiyorlar. Kadınlar, kocalarından çok şeyler istiyorlar" şeklindeki serzenişinin, günümüz sosyal gerçekliğinde karşılığının bulunduğunu söylemek zordur. Çünkü, günümüzün sosyal ortamı içindeki bireyin yamalı giyinmeyi "normal" algılamasını beklemenin izah edilebilir bir tarafı yoktur. Yıllar öncesinin ekonomik şartları insanlara "insanca yaşama hakkı"ni temin etmediyse ve bu nedenle bazı insanlar, temel ihtiyaçlarının karşılanmasında bile tasarrufa gitmek zorunda kaldıysa, o günkü zorunluluktan kaynaklanan uygulamaları bugüne bir değer olarak taşımaya çalışmak sosyal realiteyi görmezden gelmektir. Diğer yandan dernek başkanının, kadını ihtiyaçlarının temin edilmesini kocasından isteme pozisyonunda görmesi, onun, kadının sosyal statüsünün ne olması gerektiği hakkındaki düşüncesini de ele verecek niteliktedir. Zira, kadının ekonomik üretime dahil olmadığı veya dahil olup da, kazancı üzerinde tasarruf hakkına sahip bulunmadığı durumda ihtiyaçlarını temin etmek için başvuracağı yol, gelirine ortak olduğu kişilerden veya geliri üzerinde tasarruf hakkına sahip olanlardan "istemek" olacaktır.

Son olarak, görüşme yapılan AGÜYAD derneği başkanı "özgüven eksikliği"ni en önemli kadın sorunu olarak değerlendirmiştir. O da çözümü diğerleri gibi eğitimde aramış; fakat, tek başına eğitimin yeterli olmadığını "Eğitim...ama, o da bir yere kadar" demek suretiyle ifade etmiştir.

Özetlemek gerekirse, görüşme yapılan dernek başkanlarından hiçbirisi şiddeti, kadının temel problemi olarak tanımlamamıştır. Halbuki, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de kadına yönelik şiddetin boyutları düşündürücüdür. Bu konuda yapılmış az sayıda çalışmadan günümüze en yakın olanı, A. Altınay ve Y.Arat tarafından yapılmıştır. Buna göre, eşinden en az bir kez fiziki şiddet görmüş olan kadınların oranı Türkiye örneğinde %35, Doğu örneğinde ise %40'tır (2008:79). Araştırmaya katılan kadınların şiddeti gizlemiş olabilecekleri ihtimali ve şiddetin fiziki olmayan türleri dikkate alındığında bu oranın çok daha yüksek olacağına şüphe yoktur. Kaldı ki, kadına yönelik şiddet konusu geçmiş yıllara oranla son yıllarda merkezi ve yerel yönetimlerin daha fazla üzerinde durdukları bir konudur. Böyle olmakla birlikte, kadın sorunları konusunda faaliyet gösteren veya gösterdiğini ifade eden derneklerin şiddeti öncelikli

kadın sorunu olarak telaffuz etmemiş olmaları düşündürücüdür. Bu noktada söz konusu derneklerin kadın sorunlarına yönelik dikkat ve ilgileri ile çözüm üretme potansiyellerinin tartışmalı niteliği ortaya çıkmaktadır.

4.3.2. Kadın Derneklerine Göre Şiddetin Nedenleri (The Causes of the Violence According to Women Associations)

Görüşme yapılan dernek başkanları her ne kadar şiddeti en önemli kadın sorunu olarak ifade etmemiş olsalar da, kendilerine "sizce kadın neden şiddete uğrar?" şeklinde bir soru yöneltildiğinde aslında konuya çok da uzak olmadıklarını göstermişlerdir.

ÇYDD başkanı, kadının şiddet görme nedenini erkeğin yetersizlik duygusunda arayarak "herhalde, erkekler kendilerine yetmedikleri şiddeti tahakküm aracı olarak kullanıyorlar" demiştir. Gerçekten de, Türkiye'deki kadın sığınaklarında aile içi şiddete uğrama nedeniyle kalan kadınlar üzerinde yapılan bir araştırmanın bulgularına göre, kadınların % 69,6'sı erkeklerin şiddete başvurma nedeninin "erkeğin kadını aşağı görmesi" olduğunu belirtmişlerdir (Yıldırım, 1998:117-118). Diğer bir ifadeyle, araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu kadını boyun eğen, edilgen ikinci cins konumuna iten, erkeği ise tahakküm eden, reis, yöneten, baskın, egemen şeklinde üstün konuma yerleştiren geleneksel değerlerin etkisiyle erkeğin kadına şiddet uyguladığını düşünmektedirler. Kadınların içinde buldukları sosyal çevrede erkeğin hükmedici, kadının ise itaat edici olduğu/olması gerektiği yönündeki kabul, şiddeti besleyen bir faktör olarak karışımıza çıkmaktadır.

Benzeri bir yaklaşım, Soroptimist Kulübü başkanından da gelmiştir. O da, "erkek, kendini aciz hissettiği için şiddet uyguluyor; ama, o erkeği de bir kadın yetiştiriyor... temeli eğitim bence" şeklindeki ifadesiyle bir taraftan kendini güçsüz hisseden erkeğin şiddeti kendini kabul ettirme aracı olarak kullandığına dikkat çekmiş, diğer taraftan da, şiddetle ilgili olarak bir kısır döngünün varlığına işaret etmiştir. Bu döngü içinde kadın, bir taraftan şiddete uğrayarak mağduriyet yaşamakta, diğer taraftan sosyalleşme sürecinde şiddeti normalleştiren, içselleştiren aynı kadın, "normalleştirilmiş şiddet algısı"nı çocuklarına aktararak şiddetin yeniden üretimini sağlamaktadır. Şiddet probleminin çözümünü zorlaştıran en önemli nedenlerden biri de, işte bu kısır döngünün kırılmasında yatan güçlüktür.

Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı, geniş aile yapısının şiddeti arttıran rolü olduğunu iddia ederek "şiddete uğramış olan kayınvalideler, gelinlerinin de şiddete uğramalarını istiyorlar. Adeta, intikam alıyorlar" demek suretiyle konunun sosyal psikolojik yönüne dikkat çekmiştir. Elbette, bu yaklaşımın bilimsel çalışmalarla doğrulanmaya ihtiyacı vardır. Ancak, görüşülen kişilerin kendi hayat tecrübelerine veya gözlemlerine dayanarak konuştuklarını kabul edersek "kayınvalide" faktörü yabana atılmaması gereken bir faktör olarak değerlendirilebilir. Nitekim Yıldırım'ın araştırma bulgularına göre de kayınvalide, kayınpeder, kayınbirader gibi kocanın aile efradından olan "başka kişiler" yüzünden dayak yediklerini söyleyen kadınların oranı, araştırmaya katılan şiddet mağduru kadınların %58'ini oluşturmuştur (1998:92). Ancak yine de, bu faktörün eğitim faktörü ve empatik düşünce ve davranış geliştirme yeteneğiyle karşılıklı etkileşim halinde değerlendirilmesi gerektiği gözden uzak tutulmamalıdır. Aksi taktirde, kendisi şiddete uğramış olan kayınvalidenin, şiddete uğramanın ne demek olduğunu bilen bir kişi olarak hemcinsi olan gelinine karşı neden daha koruyucu, destek verici bir tavır sergilemediği hususu cevapsız kalacaktır.

Türk Anneler Derneği başkanı, şiddetin ekonomik faktörlerle ilişkisi üzerinde durarak bu düşüncesini "bence neden, ekonomik. Parasız erkek, her şeyden önce tepkisini karısına gösterir... bence en önemli neden, parasızlık. En azından varoşlarda hüküm süren, bu!" şeklinde ifade etmiştir. Gerçekten de, ekonomik sebeplerle şiddet arasında yüksek düzeyde anlamlılık olduğunu gösteren bir araştırmada (Altınay ve Arat, 2008:84-85), gelir düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadın oranının düştüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, kadınların aileye kocalarından daha çok gelir getirmesinin, fiziksel şiddet riskini en az iki misli artırmakta olduğu da aynı araştırmanın bulgularından biridir. Gelirle ilgili görünen bu durumun aslında statü farkıyla ilgili olduğu ve kadının erkeğe göre daha yüksek statüde çalışmasının, dolayısıyla, daha fazla gelir getirmesinin, "eve ekmeğe getiren" geleneksel erkek rolü anlayışına ters düştüğü ve şiddete yol açtığı açıktır.

Asalet Hanımlar Derneği başkanının, kadının neden şiddete uğramakta olabileceği konusunda "bilmiyorum; ben şiddete uğramıyorum. Bizim derneğe gelen kadınlar şiddete uğramıyorlar. Öyle insanlarla karşılaşmadım" şeklinde cevap vermesini araştırmacı pek inandırıcı bulmamıştır. Çünkü, Türk toplumunda her üç kadından bir'inin dayak yediği, ancak "şiddet" kavramının sadece dayakla sınırlandırılmayacağı, dolayısıyla şiddete uğrayanların çok daha fazla olduğu dikkate alınır, bu hanımın şiddet gerçeğinden bu denli habersiz kalmış olmasının gerçekçi olmadığı açıktır. Kaldı ki, başkanın kendisinin şiddete uğrayıp uğramadığı sorulmuş olsaydı, bu konu hakkında konuşmak istemeyebileceği anlaşılır bir tutum olarak değerlendirilebilirdi. Halbuki, toplumumuzda kadınların niçin şiddete uğruyor oldukları konusunda bir kadın derneği başkanının kayıtsız kalarak görüş belirtmemesi, sebebi ne olursa olsun, sivil toplum kuruluşunun misyonuyla bağdaşmayacak bir tutum olarak değerlendirilebilir.

Kendisiyle görüşme yapılan diğer dernek başkanlarından AGÜYAD başkanı da, çoğu dernek başkanı gibi, şiddetin nedenlerini erkeklerin algı dünyasında aramış ve düşüncelerini "erkekler kendilerini güç olarak görüyorlar. Aslında dinimiz, kadını korur; ama, erkekler bunu ciddiye almaz. Kadın, pısrıklaştırılıyor. Kadın konuşmaz, kadın okumaz! Hatta, 'bilen kadın' erkekler tarafından çok tercih edilmez bile!" şeklinde ifade etmiştir. Başkanın birkaç cümle içine sığdırdığı ve aslında, bilimsel çalışmalarla desteklenmeye ihtiyaç duyulan iki konu vardır. Bunlardan birincisi, ülkemizde kadına yönelik şiddetin sebepleri konusundaki araştırmalar, şiddet mağduru kadınlar üzerinde yapılmıştır; oysa, erkeklerin niçin şiddet uyguladıkları konusunun erkekler üzerinde gerçekleştirilecek araştırmalarla ortaya konulmaya ihtiyacı vardır. İkincisi, başkanın "dinin kadını korumasına rağmen, erkeklerin bunu ciddiye almadıkları" yönündeki ifadesi dikkate alınır, dindarlık ve/veya muhafazakârlıkla şiddet arasında ilişki olup olmadığı bilimsel araştırmalarla tespit edilmesi gereken bir konudur. Başkanın üzerinde durduğu bir diğer konu olarak "erkeklerin 'bilen kadınları' tercih etmediği" konusu, yine bilimsel olarak tespit edilmiş bir konu olmamakla beraber, geleneksel "hükmeden erkek, boyun eğen kadın" kabulü ile örtüşmektedir. Yüzyıllardır farklı toplumlarda "kadın düşmanlığı olmadan, aklın kendini keşfetmesinin gerçekleşemeyeceğine" (Türche, 1997:54) dair düşünce kabul görmüştür. Bu kabul, bir taraftan kadını edilgenleştirirken, diğer taraftan şiddetin ortaya çıkışını kolaylaştırmaktadır.

Araştırmada dernek başkanlarına, kadına yönelik şiddetin meşrulaştırılma alanı olup olmayacağını ortaya çıkarmak üzere "kadının bazen dayağı hak etmiş olabileceği konusunda ne düşünüyorsunuz?"

şeklinde bir soru yöneltilmiştir. ÇYDD başkanı çok net bir tavırla "asla! Sirkteki hayvanlar bile şeker verilerek eğitiliyorlar!" diyerek şiddetin hiçbir durumda meşru görülemeyeceğini ifade etmiştir. Aynı kişi, "sizce, dayak terbiye etmenin, eğitimin bir aracı olabilir mi?" sorusuna da aynı cevabı vererek "ben bir fiske yemedim; çocuklarıma da hiç uygulamadım" demiştir. Bu cevabın, şiddetin sosyalleşme sürecinde öğrenilen bir iletişim biçimi olduğu, diğer bir ifadeyle, şiddet gören kişinin şiddet uygulama potansiyeline sahip bireyler olarak sosyalleştiği, tersi durumda ise, şiddetin hiçbir şekilde onaylanmadığı çerçevesinde değerlendirilmesi mümkündür.

Benzeri bir tavır Soroptimist Kulübü başkanından gelmiştir. O da, "kesinlikle katılmıyorum, kesinlikle!" diyerek şiddeti hiçbir alanda meşru görmediğini, görülemeyeceğini ifade etmiş ve düşüncesini şu örneklerle desteklemeye çalışmıştır: "diyelim ki kadın, toplumun hiç hoş görmediği bir suç işlemiş olsun, eşini aldatsın meselâ. Bu yüzden ülkemizde bazı kadınlar, şiddetin en son biçimi olarak, öldürülüyor; ama, burası bir hukuk devleti ve burada Hammurabi yasaları uygulanmıyor ki! Kısasa kısas uygulayamazsınız! Onun için, suçun cezası şiddet değildir, cezayı yasalar belirler. Aldatılırsa kişi, boşanma yetkisini kullanabilmeli." Başkanın bu tavrını, dayanın eğitimin aracı olarak düşünülüp düşünülemediği konusunda da görmekteyiz: "hayır! Hayvanın bile dövülmesi doğru değil; hele ki insana şiddet uygulansın! Şiddet, şiddeti doğurur; artarak devam eder ve ölüme biter. Kesinlikle, canlılar açısından doğru bulmuyorum" diyerek toplumsal bir sorun olarak şiddetin kısır döngü içinde yeniden üretildiğine işaret etmiştir.

Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanının yukarıdaki soruya serzenişle karışık tepkisel bir cevap verdiği görülmüştür: "valla, bazen kadın programlarını izlediğimde 'evet, kadınlar hak ediyor' diye düşündüğüm oluyor. Bir keresinde bir kadın programında lise mezunu bir adamın, üniversite mezunu karısını dövdüğünü izlemiştim; Nasıl bir üniversite mezunu kadın bu!? Yazık!..Ama, sonra tekrar düşündüğümde 'hayır, şiddet benim kişilik yapıma ters bir şey ' diyorum" Başkanın bu sözlerinde eğitimin kadınları bilinçlendirememesine duyulan bir öfkenin varlığı sezilmektedir. Gerçekten de, eğitimin toplumsal fonksiyonları dikkate alındığında zihniyet dönüşümünde etkin bir role sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, söz konusu dönüşüm her bireyde aynı seviyede olmayabilmektedir. Elbette ki burada, kişinin değişime ne kadar açık olduğundan çevresel şartlarının değişimi ne ölçüde mümkün kıldığına kadar pek çok faktörden söz edilebilir. Dolayısıyla, bireylerin davranışları her zaman aldıkları eğitim seviyesine paralel nitelikler göstermeyebilmektedir. Başkanın tepkisi bu noktada değerlendirildiğinde daha anlaşılır olmaktadır. Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı eğitimin aracı olarak da şiddeti onaylamadığını belirttikten sonra "paylaşım olsa, şiddet azalır. Ben, 21. yüzyılda şiddet yoluyla eğitim olabileceğini düşünmüyorum; ama toplumumuzda sadece kadınlar değil, çocuklar ve yaşlılar da şiddet görüyor" diyerek olan ve olması gereken durum arasındaki farka dikkat çekmiştir.

Türk Anneler Derneği başkanı da, "dayağa her zaman karşıyım. İnsanlar konuşarak anlaşacak; dayak çözüm değildir!" diyerek dayanın, -daha doğrusu- şiddetin hiçbir durumda hak edilmiş olamayacağını savunmuştur. Başkanın bu tavrını teyit eden bir diğer ifadeye, "dayak, terbiye etmenin aracı olabilir mi?" sorusuna verdiği cevapta rastlanmıştır. Bu soruya "yok, olmaz!..olur mu yaa?! Çocuklarımızı aşağılayarak değil, yücelterek yetiştirmeliyiz. Dayakla çocuk, arsız olur ancak" şeklinde cevap vererek şiddetin eğitimin aracı olarak da kullanılamayacağını belirtmiştir.

Şiddetin meşrulaştırılması konusunda düşündürücü bir cevap Asalet Hanımlar Derneği başkanından gelmiştir. Bu hanım, "erkeğin sevmediği şey, kadının kendisine karşılık vermesidir. Belki de kadın, kocasına karşı çok konuşmuştur...o zaman, erkek dövebilir. Kadının eşine tepki vermemesi lâzım!" şeklindeki ifadeleri ile, erkek üstünlüğünü mantıksallaştırma yoluyla savunmuştur. Aslında bu "mantıksallaştırma, erkeğin kadını kontrol altına almak amacıyla oluşturduğu kültürel ve dinsel yapıların iyice içine işlemiş" (Marshall, 1997:96) olması nedeniyle, sosyalleşme sürecinde kadınların çoğu tarafından da öğrenilmiş davranışlar olarak içselleştirilmektedir. Sonuçta kadın, erkeğin kadına uyguladığı şiddeti "erkekçe düşünce" biçiminin ürünü olarak kabul etmekte, dahası savunmaktadır. Kendisiyle görüşme yapılan dernek başkanı, "kadın kocasını aldattığında dayacağı hak edebiliyor" diyerek fiziki şiddetle ahlâk anlayışı arasında bir ilişki kurmuş ve ahlâksız davranışın şiddeti meşrulaştırdığı yönündeki bir düşünceyi dile getirmiştir. Bu noktada araştırmacının "koca, karısını aldatırsa ne olacak?" sorusu cevapsız kalmıştır. Başkanın bu düşüncesi, gayet açıktır ki, ataerkil ideolojinin ürettiği ve cinsiyete göre farklılaşan ahlâkî değer sistemiyle ilgilidir. Bu değer sisteminde kadının ahlâkı sadece kendini değil, kendi yakını olan erkek bireyleri de ilgilendirirken, erkeğin ahlâksızlığı, erkekle sınırlı kalmaktadır. Erkek kadını arasındaki bu asimetric ilişki, ataerkilliğin cinsiyetler arasında var ettiği eşitsizliğin ahlâk konusundaki tezahüründen başka bir şey değildir.

AGÜYAD başkanı, "kadının dayacağı hak etmiş olabileceği durumlardan söz edilebilir mi?" sorusuna Asalet Hanımlar Derneği başkanıyla aynı yönde ve daha keskin bir ifadeyle cevap vermiştir: "Kaşınma olayı var burada, aslında. Kadın, anlayışlı olmayabilir. Erkek eve yorgun, sinirli gelir. Kadın bunu anlayamaz ve kaşır. Kadın duygusal olduğu için, ilgi bekliyor. Teorik olarak şiddeti hak etmez; ama, bazen kadınlar 'gel, beni döv' diyor...(gülerek) galiba, ben şiddete eğilimliyim. Kardeşime karşı öyleyim. Bir, iki, anlamadı...kolunu büküğüm zaman anlıyor. Bazen, bilgisayarın başından kalkmıyor, klavyeyi çekip atıyorum." Aynı başkan, dayanın bir terbiye aracı olup olamayacağı yönündeki soruya "Önce kelimelerle, tavırlarla uyarmalı; dayak en son çare!" diyerek son çare de olsa, şiddeti eğitimin bir aracı olarak gördüğünü ifade etmiştir. Hatta, "mekanizma doğru: nush ile uslanmayı etmeli tekdir, tekdir ile uslanmanın hakkı kötektir" şeklindeki ifadesiyle görüşünü desteklemeye çalışmıştır.

Dernek başkanının bu ifadeleri, toplumumuzda kadına yönelik şiddetin neden hâlâ devam etmekte olduğunu açık bir şekilde ortaya koyacak niteliktedir. Bununla birlikte, bu araştırmanın en temel konusunun, kadın derneklerinin kadın sorunlarını algılama ve çözüm önerileri geliştirme yeterliliklerini sorgulamak olduğu düşünülürse, AGÜYAD ile Asalet Hanımlar Derneğinin böyle bir yeterliliğe sahip olmadıklarını, hatta, şiddetin yeniden üretimine katkıda bulduklarını söylemek mümkündür.

4.3.3. Muhafazakârlık Şiddeti Besliyor mu? (Does Conservatism Foster Violence?)

Bu araştırmanın en önemli bulgularından biri de, muhafazakârlıkla şiddet arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması gerektiğinin ortaya konulmuş olmasıdır. Çünkü bu araştırmanın sınırlılıkları dahilinde düşünüldüğünde böyle bir sonuca ulaşmak mümkün değildir; ancak, kadın dernekleri başkanlarının genel düşünce ve yaklaşım biçimleri dikkate alındığında, muhafazakârlığa daha çok vurgu yapan dernek başkanlarının diğerlerine göre, şiddeti

zaman zaman meşrulaştıran açıklamalarda buldukları görülmüştür. Burada, bu hususun biraz daha üzerinde durulacaktır.

Dernek başkanlarına "çoğu Kur'an tercümesinde '...kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün' (Nisa:34) deniyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Görüşlerini dinden bağımsız olarak açıklayan dernek başkanları söz konusu ifadeyi şüpheyile karşılamış ve "dinimizin şiddeti onaylayacağını zannetmiyorum. Bir yanlışlık olmalı" şeklinde cevap vermişlerdir. Görüşlerini açıklarken dine (İslâm dinine) atıfta bulunan dernek başkanları kadına yönelik şiddetin meşru kabul edilebileceği durumlardan söz ederek, söz konusu ayetlerin bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Asalet Hanımlar Derneği başkanı bahsedilen tercümeyle ilgili olarak "kadının ahlâksızlığı durumunda dayağa izin verilmiştir" diyerek ahlâksızlık yapan kadının dövülebileceğini -kendince- Kur'an'a dayanarak ifade etmiştir. Benzer şekilde, AGÜYAD başkanı da önce, "İslâmiyet, erkek kadın, insana inen bir dindir" diyerek dinin insanlar arasında cinsiyet ayrımcılığı içeren uygulamalara izin vermeyeceğini belirtmiş; fakat sonra bu ifadesiyle çelişkili bir şekilde, "belki, kadın ahlâksızlık yaparsa, onun dövülebileceğinden söz ediliyordur" demek suretiyle şiddetle ahlâk anlayışı arasında ilişki kurmaya çalışmıştır. Ancak ifadeden de anlaşılacağı üzere bu ilişki, emin olunan bir bilgiden ziyade, o anki akıl yürütme sonucunda varılan bir bilgi niteliğindedir. Başkanın kadın konusundaki çelişkili dini bilgisine şu ifadesinde de rastlanmıştır: "din kadını koruyor; ama, Müslüman toplumlarda kadın daha çok şiddet görüyor. Sebep? Belki, erkekler o ayeti esas alıyorlardır. Müslüman toplumlarda kadın ilimle ilgilenmiyor. Tefsirleri hep erkekler yapıyor; ama yine de biz, feministler kadar katı değiliz. Erkek egemen olunması gereken yerler var; meselâ devlet yönetimini ne zaman kadınlar ele alsın orada fitne vâki olmuştur." Bu noktada başkana, bazı ilahiyatçılara göre ilgili ayette geçen "darebe" kelimesinin yaygın olarak "dövmek, dayak atmak" olarak tercüme edildiği, halbuki aynı kelimenin pek çok anlamlarından olan "ayrılmak, boşanmak" anlamında tercüme edilirse söz konusu ayetin boşanmaya giden süreci açıkladığı ve pek çok ilahiyatçının bu görüşü paylaştıkları hatırlatılarak bu konuda ne düşündüğü sorulmuştur. Dernek başkanının cevabı: "Onlar sistemin profesörleri, seküler düzenin savunucuları!" şeklinde olmuştur. Böylece başkan, kendisini ve temsil ettiği derneği laik -onun ifadesiyle, seküler- sistemin karşısında konumlandırmıştır.

Kısaca belirtmek gerekirse, iki hususun altını çizmekte yarar vardır. Bunlardan ilki, dini referans gösteren dernek başkanlarının dinle ilgili bilgilerinin tutarsız, çelişkili bir niteliğe sahip olduğudur ki, bu derneklerin kadınla ilgili alanlarda faaliyet gösterdiği dikkate alınırsa söz konusu tutarsızlığın cinsiyet ilişkilerine hakim olacağı, dolayısıyla iki cinsten birini (kadını) mağdur edecek uygulamalara meşruiyet kazandıracağı açıktır. İkinci husus, söz konusu dernek başkanlarında özellikle dinle ilgili konularda sorgulamadan, eleştiriden uzak bir tavrın hakim olduğudur ki, bu tavrı özellikle yaygın kanaatten farklı düşünen akademisyenler için kullandıkları "onlar sistemin adamı" ifadesinde görmekteyiz. Farklı düşünceye tahammülsüzlük, mevcut düşünce ve algıların değişmesinin önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır.

Paradoksal bir şekilde, dini referans göstermeden konuşan dernek başkanlarının kadının dövülebileceği şeklinde tercüme edilen ayetle (Nisa:34) ilgili yaklaşımları, dinin sunduğu evrensel değerlerle daha çok örtüşmektedir. Bu dernek başkanlarının, söz konusu ayetin kadının

dövülebileceği şeklindeki tercümesine mesafeli durdukları görülmüştür. Örneğin, ÇYDD temsilcisi bu konuda "evet, zaman zaman düşünüyorum: bizim dinimizde kadın şahitlikte erkeğin ½'si, mirasta ¼'ü...ama, bi yanlış algılama olmalı bence. Dinin kendilerine fazladan haklar verdiğini zanneden zavallı erkekler var. Fakat, buna inanan kadınlar da çok. Bazen, dinî sohbetlere katılıyor kadınlar...hem de içlerinde üniversite eğitimi almış olanlar bile bulunuyor. Bu sohbetlerde kadınlar hiç düşünmezler mi acaba, din gerçekten erkeğin gerisinde mi tutuyor kadını, hiç sorgulamazlar mı?" Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, başkan, dinin kadınla ilgili yaygın yorumuna ve bu yorumun bilhassa kadınlar tarafından kabulüne karşı eleştirel bir yaklaşıma sahip bulunmakta; ancak, eleştirilerin yerine koyabileceği alternatif bir görüşü de dile getirmemektedir.

Seroptimist Kulübü başkanı da, "bence din bu işi (dövmeyi) teşvik etmiyor; sadece, dini kendi çıkarları için kullananlar var. Ne yazık ki, dini kendine göre yorumlayan bazı kişiler, cemaatler veya tarikatlar var. Bana göre İslâm dini kadını aşağılayan bir din değil, olamaz. Ben, İslâm dininin kadının dövülmesini teşvik eden bir din olduğunu düşünmüyorum. O ayete gelince, bu bir meal. Bunun esasını biz bilmiyoruz. 'Tövbeni bozmuş olsan da, gel!' diyen bir din bunu (mealdeki ifadeyi kastediyor) diyemez." demek suretiyle, kadına yönelik şiddetin dini yorumlarla meşrulaştırılmasına karşı çıkmıştır. Bunu yaparken de, dini öğretinin iç tutarlılık göstermesi gereğinden hareket etmiştir.

Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı ise "hafifin limiti nedir?!" şeklindeki sorusuyla "...hafifçe dövün" mealine olan itirazını dile getirmiştir. Türk Anneler Derneği başkanının cevabı da aynı çizgide olmuştur. O da, "peygamberimizin hayatında dayak yok ki! O, yaşayan Kur'andır. Hiçbir ayet, bunu (hafifçe dövme'yi kastederek) söylemez. O yüzden bence, tercüme eden kişilere bakmak lâzım... Bunun vebalini nasıl ödeyecekler? Tek taraflı bakmamak lâzım."

Bazı dernek başkanlarının da ifade ettiği üzere, ilâhi mesajın kadınla erkek arasında tahakküme dayalı bir ilişkiyi tesis etmeyeceğine dair inancın aklın sınırları dahilinde ulaşılabilecek bilgi temeli bulunmasına rağmen, bu bilgi, ataerkil zihniyetin gölgesinde yapılan kutsal kitap meallerinde yer almamaktadır. Bunun sonucunda ise, dinin ataerkilliği dönüştüreceği yerde, kendisinin ataerkillik çerçevesinde yorumlanması durumu ortaya çıkmıştır; yani, kutsal kitaba rağmen yozlaştırılmış bir din anlayışı hakim kılınmıştır. Bu noktada muhafazakarlık, din ve ataerkilliğin ayrıştırılmasını engelleyen, dahası, ataerkillikle dini kaynaştıran, birbirini besleyen süreçler olarak işlemlerini sağlayan bir mekanizma işlevi görmektedir. Çünkü muhafazakarlığın temel prensiplerinden biri olan itiyat prensibi, alışkanlıkların devam ettirilmesini ifade etmektedir (Kırk, 2008: 246). Bu prensibe göre, kökeni hatırlanmayan çok eski âdetler pek çok insanın ortak aklıyla oluşmuş olduğu için, bugün tek bir kişinin cüz'î sağduyusundan daha büyüktür; o yüzden, güncel meseleleri akılla tartmaya çalışmak oldukça riskli bir iştir. Meselelerin çözümü gelenekte aranmalıdır. Bu da, yüzyıllardır alışlagelmiş şeylerin sürdürülmesi demektir ki, toplumun dinamik yapısına ters düşer. Bu sebeple muhafazakarlığın akıl ve din karşısında aldığı vaziyet, ataerkillikle din arasındaki kaynaşmanın da temelini oluşturmaktadır. Çünkü, aydınlanmanın insan aklına fazla güvenmesine karşılık, muhafazakarlık bir o kadar güvenmemektedir. Yine, bilhassa aydınlanmadan sonra ortaya çıkan "dini akıl yoluyla açıklama" eğilimi, muhafazakar düşünce tarafından reddedilmekte (Özipek, 2004:32-41), bu da "geleneksel din"in kurumsallaşmasıyla sonuçlanmaktadır.

Muhafazakarlık ile dinin kadına yönelik şiddeti onayladığına dair yorumu arasında kurulabilecek olan bu teorik ilişkinin, daha geniş çaplı saha araştırmalarıyla desteklenmeye ihtiyacı vardır.

4.3.4. Kadın Derneklerinin CEDAW'a Bakışı

(The Approach of Women Associations to CEDAW)

Bilindiği gibi, CEDAW 170 ülkenin onaylamış olduğu en geniş katılımı uluslar arası bir belgedir. Türkiye'de 19 Ocak 1986'da yürürlüğe giren sözleşme, iç hukukumuz açısından kanun niteliği taşımaktadır. Bu sözleşmeye taraf olarak Türkiye, kadınlara karşı ayrımcılığın her biçimini yasaklayıp her türlü vasıta ve hiç vakit kaybetmeden kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etme politikası izlemeyi kabul etmiş ve hukuki anlamda tedbir alma yükümlülüğü üstlenmiştir. Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan her türlü hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri almak da bu yükümlülükler arasındadır (www.kahdem.org.tr, ulaşım tarihi:01.06.2009). Kaldı ki, kadına karşı şiddet uygulamalarını, ayrımcılığın ötesinde doğrudan bir hak gaspı olarak değerlendirmek mümkündür. Böylesine önemli bir konuda derneklerin CEDAW'a kayıtsız kalmalarını, şiddete de kayıtsız kalmaları anlamında düşünmek mümkündür. Bu nedenle, kadın derneklerine ülkemizin taraf olduğu CEDAW hakkında ne düşündükleri, bilgi düzeylerinin ne olduğu ve dernek faaliyetlerinin bu sözleşme hükümleriyle paralellik gösterip göstermedikleri sorulmuştur. Ne var ki, başkanlarıyla görüşme yapılan kadın dernekleri arasında faaliyetlerinde CEDAW hükümlerini dikkate almak şöyle dursun, bu sözleşmenin ne olduğunu bilmeyenler veya sadece adını duyanlar bulunmaktadır. "CEDAW hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna Asalet Hanımlar Derneği başkanı ile Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı "duymadım, haberim yok" şeklinde cevap verirlerken, Türk Anneler Derneği Başkanı "dergide okudum sadece. Yönetim kurulu olarak bu konuları hep konuşuyoruz ama, kursiyerlerle konuşmuyoruz" tarzında yuvarlak bir cevap vermiştir. Soroptimist Kulübü'nün avukat olan başkanı da "evet, üniversitede okurken Devletler Hukuku dersinde sözleşmeler konusunda görmüştük" demek suretiyle CEDAW'dan haberdar olduğunu belirtmiş, ama derneğin amaç ve faaliyetleri bağlamında bir haberdarlıktan söz etmemiştir. AGÜYAD başkanı "Uluslar arası Kadın Sözleşmesi olduğunu biliyorum; fakat doğu toplumlarında kadının durumu farklıdır. Bu sözleşme ise Avrupa kökenlidir. O yüzden bizim sorunlarımız açısından bu sözleşme yetersizdir" diyerek sözleşmeden haberdar olduğunu, fakat referans almadıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte başkanın ifadelerinden çelişkili yaklaşımlara sahip olduğu görülmüştür. Şöyle ki, CEDAW'ı "Avrupa kökenli" olduğu için "bize uygun bulmayan" dernek başkanı, ülkemizde yaşanan türban sorunuyla ilgili olarak "Türkiye'de başörtüsü sorununu sorun olarak kabul etmeyen kadın dernekleri var. O yüzden bu mesele kültürler arası diyalog yoluyla çözülmeli, sorunlar tartışılmalı. AB'ye giriş sürecinin bu anlamda, ifade özgürlüğünden inanç özgürlüğüne kadar, etkili olacağını düşünüyorum" demek suretiyle türban sorununa "Avrupa kökenli" bir çözüm arayışı içinde olduklarını belirtmiştir. Diğer taraftan, Türkiye'deki türban problemini kadının yaşadığı bir tür ayrımcılık problemi olarak ele alan dernek başkanı, şiddeti ise ayrımcılık uygulaması olarak görmemiş, önceki bölümde ifadelerine yer verildiği üzere, şiddeti zaman zaman meşru gösteren yaklaşımlarda bulunmuştur.

ÇYDD başkanı CEDAW hakkında bilgisi olup olmadığı yönündeki soruya, "Evet, hatta Aydın'da CEDAW toplantılarından biri yapılmıştı; oraya bir üyemizi göndermiştim. Biz her alanda, özellikle de siyasette

pozitif ayrımcılık olsun istiyoruz. Bu yüzden burs verirken öncelikli olarak kız öğrencileri tercih ediyoruz" şeklinde cevap vermiştir. Bu ifadeden yola çıkarak, dernek faaliyetleri ile CEDAW hükümleri arasında paralellik olduğundan söz edilebilir.

Görüşme yapılan derneklerden sadece birinin dernek faaliyetlerinde CEDAW'ı kendilerine referans olarak kabul etmiş olmaları göstermektedir ki, mikro düzeyde faaliyet gösteren derneklerin temel düşünce ve faaliyet alanları ile makro seviyede Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar arasında uyum olmayabilmektedir. Esasen teorik olarak böyle bir uyum zorunluluğu da yoktur. Ancak, yukarıda da söz edildiği gibi, Türkiye 1986 yılından bu yana bu sözleşmeye taraftır. Bu, CEDAW sözleşmesi kapsamında ülkemizin yükümlülük altında olduğu demektir. CEDAW'ın özellikle 4/1. maddesinde Türkiye, kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesini hızlandırmak amacıyla 'geçici önlemler' almak zorundadır ki, bu önlemler "pozitif ayrımcık" olarak bilinmektedir. Ülkemizde bu anlamda önemli yasal değişiklikler de yapılmıştır. Ne var ki, yasal değişiklikler uygulanabildiği ölçüde anlamlıdır. İşte bu noktada kadın sorunları alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine, yani kadın derneklerine önemli sorumluluklar düşmektedir; fakat, bu araştırma kapsamında ifade etmek gerekirse, Afyonkarahisar ilinde faaliyet gösteren kadın dernekleri böyle bir sorumluluk üstlenmedikleri gibi, sözleşme hakkında etraflı bilgileri de bulunmamaktadır. Sonuç olarak, ülkemizin üst düzeyde benimsediği politikalar yerel sınırlarda faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerince desteklenmediği için toplumun her kesiminde yaygınlık gösterememekte ve kağıt üzerinde kalmaktadır.

5. DAYANIŞMADAN UZAK KADIN DERNEKLERİ (WOMEN ASSOCIATIONS FAR FROM SOLIDARITY)

Belli bir alanda faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin ortak paydalarda birbirlerini desteklemeleri onları daha güçlü kılacaktır. "STK'ların kendi aralarındaki ilişkilerinin sağlıklı olması ve yararlı sonuçlar verebilmesi için bir takım değerleri paylaşmaları gerekmektedir" (Akatay ve Yelkikalan, 2007:184). Bu araştırmanın en temel bulgularından biri de, başkanlarıyla görüşme yapılan derneklerin kendi aralarında dayanışma içinde olmadıklarıdır. Bunun nedeni derneklerin iletişim kurmadaki yetersizlikleri olabileceği gibi, görüşme sırasında gözlemlendiği üzere, başka dernekleri küçük görme, kıskançlık gibi çoklu nedenler olabilir.

Görüşme yapılan derneklerden ÇYDD başkanı "işbirliği yaptığınız dernekler var mı, hangi konularda işbirliği yapıyorsunuz?" sorusuna "Evet, iki üyemiz Belediye Kent Meclisinde çalışıyor; Kadın Sığınma Evinin açılmasında etkin oldular" şeklinde cevap vermiştir. Bu konuda Kadın ve Çocuk Dostları Derneği başkanı "hiçbir dernek bunu (işbirliğini) yapmıyor; taşrada dernek üyesi veya başkanı olmak demek, bazı ayrıcalıklara sahip olmak demektir. o yüzden bir dernek bir şey yaptı mı, bütün diğer dernekler de aynı şeyi yapar" demek suretiyle derneklerde görev alma isteğinin altında sosyal prestij sağlama, saygı görme, kendi hayatında küçük değişiklikler yaratma gibi bireysel nedenlerin yattığını ima etmiştir. STK'larda görev alma isteği bireysel nedenlerle olabileceği gibi, sosyal nedenlerden de kaynaklanabilir. Şüphesiz, STK'ların varlık nedenleri dikkate alınırca, başkalarına yardım etmek, toplumsal görevi yerine getirmek, bir topluluğun haklarını savunmak, ilgili alanda ihtiyaç duyulan inanç ve değişime katkıda bulunmak gibi (Akatay ve Yelkikalan, 2007:76) sosyal nedenlerin önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Fakat Kadın ve Çocuk Dostları Derneğinin ifade ettiği şekilde, bireysel nedenlerin

daha ön plana çıkmış olması, derneklerden beklenen sosyal sorumluluğun yerine getirilip getirilmediği konusunda şüpheye neden olmaktadır.

Diğer derneklerin hiçbirinde dernekler arası işbirliğine dayalı bir faaliyete rastlanmamıştır.

6. SONUÇLAR (CONCLUSIONS)

Araştırma kapsamında görüşme yapılan kadın dernekleri başkanlarından çoğu, kadını "duygusallık" kavramıyla, erkeği ise "otorite, akıl, onur, güven" gibi kavramlarla ilişkilendirmişler; böylece toplumumuzda konuyla ilgili yaygın kanaat ve düşüncenin taşıyıcısı olduklarını göstermişlerdir.

Kadın dernekleri başkanlarından hiçbiri şiddeti, ön önemli kadın sorunu olarak telaffuz etmemiştir. Çoğu dernek başkanı "eğitimsizlik" gibi, her problemle ilişkilendirilebilecek olan daha genel bir sorunu en önemli kadın sorunu olarak gördüğünü belirtmiş, bu sorunun çözümünü ise devletten bekleyerek kendi varlık nedenleriyle çelişmişlerdir. Bu çelişki, onların birer sivil toplum örgütü olarak kendilerinden beklenen toplumsal sorumluluk konusunda farkındalığa sahip olmadıklarını akla getirmektedir.

Bununla birlikte, ÇYDD başkanı, kadınların eğitimsizlik sorununun çözümüne kız öğrencilere burs vererek katkıda bulunmaya çalıştığını ifade etmiş; benzer şekilde, kadının üretim sürecine katılmamasını en önemli sorun olarak gören Türk Anneler Derneği başkanı da, el beceri kursları açmak suretiyle kadınlara meslek kazandırmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bu anlamda, söz konusu iki derneğin kendi içinde tutarlılık taşıdıkları söylenebilir.

Dernek başkanlarının kadına yönelik şiddetin nedenleri konusunda değişik düşünceleri bulunmaktadır ki, bu nedenler farklı araştırmalar tarafından da doğrulanmıştır. Ancak, Asalet Hanımlar Derneği başkanı konuyu kişiselleştirmiş ve toplumsal bir problem karşısında kayıtsız kalmıştır. Bu da, şiddet gibi çok temel bir konunun henüz dernek gündeminde bulunmadığı, dolayısıyla derneğin çözüm sürecine katkıda bulunma noktasında olmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

Görüşme yapılan dernek başkanlarından dördü, kadına yönelik şiddetin hiçbir biçimde meşru görülemeyeceğini belirtirken, Asalet Hanımlar Derneği başkanı ile AGÜYAD başkanı kadının kocası karşısında sessizliğini bozduğu veya ahlâk dışı davranışlarda bulunduğu zaman şiddeti hak etmiş olabileceğini söylemişlerdir. Kadının erkeğe itaatini ve erkeğin kadın üzerindeki denetimini kabul eden bu derneklerin dini hassasiyetlerini dikkate aldığımızda, Şen'in de belirttiği gibi (2008:29-30) kültürel din ile kadının ikincilleşmesi arasındaki ilişkinin daha etraflı çalışmalarda ele alınması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu zorunluluğu doğrulayan bir diğer bulgu, yine aynı iki derneğin çoğu Kur'an tercümesinde geçen "kadının hafifçe dövülebileceği"ne dair ifadenin sorgulanmadan orijinal (ilâhi) mesaj olarak kabul edilmiş olmasıdır. Söz konusu ifadeyi, konuşmalarında dini vurgu yapmayan diğer dernek başkanları "çeviri hatası olabilir" diye şüpheyle karşılamışlardır. Bu paradoksal durum, bazı kadın derneklerinin dinselleşmiş ataerkil zihniyetin kadına yönelik ayrımcı uygulamaları pekiştirmesinde rolü bulunabileceğini akla getirmektedir.

Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Türkiye'nin taraf olarak hükümlerine uyması gereken bir uluslararası sözleşmedir; ama hukuk kuralları tek başına toplumsal gelişmeyi temin etmeye yetmemekte, onların uygulanması daha büyük önem taşımaktadır. Bunun için, üst düzeyde benimsenen politikaların daha alt düzeylerde de benimsenmesi, kurum ve kuruluşların hem kendi içinde, hem de birbirleri arasında eşgüdümün sağlanması gerekmektedir. Bu noktada,

görüşülen kadın derneklerinin yerel düzeydeki politikaları ile üst düzeydeki devlet politikaları arasında eşgüdüm eksikliği göze çarpmaktadır. Çünkü ÇYDD hariç, dernek başkanlarının ya CEDAW hakkında bilgileri bulunmamakta, ya da, sınırlı bilgileri dernek politikalarına aktarılamamaktadır.

Yine, dernekler arasında dayanışma eksikliği, bu çalışmanın temel bulguları arasındadır. ÇYDD ile Belediye Kent Meclisi'nin kadın sığınma evi açılması konusunda yaptıkları işbirliği dışında dernekler arasında dayanışma olmadığı görülmüştür. Hatta, bazı derneklerde "onlar kötü, biz iyiyiz" tarzında yapıcı olmayan eleştirilerin daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma kapsamına dahil edilmiş olan ve birer sivil toplum örgütü niteliğindeki kadın derneklerinin çoğunun kadınla ilgili devlet politikalarının topluma mâl edilmesinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirme potansiyelleri ve becerilerinin yeterli olmadıkları, STK mantığı ile hareket etmedikleri, dolayısıyla kendilerinden beklenen toplumsal katkıyı sağlamaktan uzak oldukları söylenebilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Akatay, A. ve Yelkikalan, N., (2007). Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük ve İnsan Kaynaklarının Yönetimi, Ekin Yay., Ankara.
2. Altınay, A. ve Arat, Y., (2008). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet, Punto Baskı Çözümleri Yay., İstanbul.
3. Bilgin, B., (2005). İslâm'da Kadının Rolü ve Türkiye'de Kadın, Sinemis Yay., Ankara.
4. Karabıçak, M., (2008). "Yerel Siyaset Ekseninde Sivil Toplum Örgütleri:Önemi ve Etkileri", Yerel Siyaset, Okutan Yay., İstanbul, s.167-186.
5. Kırk, R., "Muhafazakârlığın On Prensibi" (çev.Okan Aslan-Cemal Fedayi), Muhafazakâr Düşünce, Cilt:4, Sayı:16-17, s.243-250
6. Mardin, Ş., (1994). Makaleler 1 Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İletişim Yay., İstanbul.
7. Marshall, T., (1997). Hükmeden Erkek Boyun Eğen Kadın (çev.Güliden Şen), Altın Kitaplar Yay., İstanbul.
8. Onbaşı, F., (2005). Sivil Toplum; L&M Yay., İstanbul:2005
9. Özipek, B.B., (2004). Muhafazakârlık, Liberte Yay., Ankara.
10. Ryfman, P., (2006). Sivil Toplum Kuruluşları (çev.İsmail Yerguz), İletişim Yay., İstanbul.
11. Sarıbay, A.Y., "Türkiye'de Demokrasi ve Sivil Toplum", Küreselleşme Sivil Toplum ve İslâm (der. E.Fuat Keyman-A.Yaşar Sarıbay), Vadi Yay., Ankara, s.88-110.
12. Şen, M., (2008). "Kadına Şiddet Araştırmaları İçin Bir Yaklaşım Denemesi", Yerel Siyaset, Sayı:28, İstanbul,s.28-31.
13. T.C.Anayasası (2008).Eğitim Kitabevi Yay., Konya.
14. Türche, C., (1997). Cinsiyet ve Akıl (çev.Mustafa Tüzel), Kabalıcı Yay., İstanbul.
15. Yıldırım, A., (1998) Sıradan Şiddet, Boyut Yay., İstanbul.
16. www.kahdem.org.tr, Ulaşım tarihi:01.06.2009
17. www.baskentkadın.org.tr, Ulaşım tarihi:25.05.2009